

*Остапенко Ірина Віталіївна,
кандидат психологічних наук,
завідувачка лабораторії психології політичної поведінки молоді
Інституту соціальної та політичної психології НАПН України
<https://orcid.org/0000-0001-6710-5964>*

Національна самоідентифікація молоді України: динаміка змін

Проблема національної самоідентифікації молоді постає особливо гостро у воєнний час, коли вона може стати причиною зміни місця проживання та навіть питанням життя чи смерті. Для виявлення динаміки змін особливостей самоідентифікації української молоді ми вирішили звернутися до дослідження, що проводилося у 2017 р. та порівняти його з результатами, отриманими у 2023 році.

Для цього ми використовували найбільш популярну серед самоідентифікаційних методик «Хто я?» (автори – М. Кун та Т. Макпартленд), яку застосовують як універсальний вимірjувальний інструмент для вивчення різних типів ідентичності (Воропаєва, 2016).

Методика М. Куна і Т. Макпартленда була створена для вивчення установок індивіда на себе і широко використовується для виявлення змістовних характеристик ідентичності: насамперед когнітивних, а також ціннісно-мотиваційних, афективних, поведінкових. Вона становить вільні самоописи з наступною контент-аналітичною обробкою, тобто відноситься до методів нестандартизованих самозвітjв, що мають свої плюси (можливість аналізувати самоопис і самоставлення, виражене мовою самого суб'єкта) і мінуси (складність самоопису, неоднозначність інтерпретації).

Методика, розроблена в рамках айовської школи символічного інтеракціонізму, є однією з найпопулярніших і затребуваних методів дослідження різних аспектів і видів ідентичності. Так, за допомогою даної методики досліджуються статева, гендерна, вікова, етнічна (національна), сімейна, професійна, особистісна та інші самоідентичності (Остапенко, 2019).

Випробуваням пропонується 20 разів відповісти в письмовій формі на запитання "Хто я?" На виконання тесту дається 12 хв. Обробка відповідей за методикою "Хто я?" включає в себе кількісний і якісний аналіз отриманих даних. Обробка відповідей здійснюється методом контент-аналізу.

Протягом 2017 року з допомогою методики «Хто я?» проводилося дослідження серед студентів вищих навчальних закладів м. Києва, які навчаються за спеціальностями технічного, природничого та гуманітарного про-

філію (загальний обсяг вибірки – 130 осіб, з них: 72 жіночої статі та 58 чоловічої статі).

За результатами аналізу результатів дослідження було отримано такі характеристики Я-ідентифікацій, як відповідь на запитання «Хто я?» (в порядку частоти називання):

1) студентка, студент; 2) людина; 3) донька, син; 4) подруга, друг; 5) дівчина, хлопець; 6) брат, сестра; 7) українка, українець; 8) онучка, онук; 9) громадянка (громадянин) України; 10) особистість; 11) представник професії; 12) спортсменка, спортсмен; 13) кохана, коханий; 14) сусідка, сусід; 15) працівник; 16) племінниця, племінник; 17) індивід; 18) індивідуальність; 19) хазяйка, хазяїн; 20) мандрівник.

У 2017 р. нами було визначено такі особливості національного самоідентифікування студентської молоді: зростання ступеню значущості національної ідентичності в просторі «Ми-ідентифікацій» порівняно з простором «Я-ідентифікацій»; позитивну валентність ідентифікаційних характеристик, пов'язаних з національною ідентичністю (Соснюк & Остапенко, 2017).

У 2023 р. також було проведено дослідження із застосуванням даної методики серед студентів вищих навчальних закладів м. Києва, які навчаються за спеціальностями технічного, природничого та гуманітарного профілю (загальний обсяг вибірки – 215 осіб).

За результатами аналізу даних дослідження 2023 р. було отримано такі характеристики Я-ідентифікацій, як відповідь на запитання «Хто я?» (в порядку частоти називання):

1) людина; 2) українець, українка; 3) дівчина, хлопець; 4) студент, студентка; 5) донька, син; 6) майбутній представник професії; 7) онук, онучка; 8) подруга, друг; 9) громадянин, громадянка; 10) брат, сестра; 11) особистість; 12) спортсменка, спортсмен; 13) коханий, кохана; 14) митець; 15) професіонал; 16) читач; 17) мандрівник; 18) меломан; 19) мрійник, мрійниця; 20) платник податків.

Таким чином, можна зробити висновок, що, порівняно з результатами дослідження 2017 р., відбулося зростання ступеню значущості національної ідентичності для молоді. Але в цілому, обидва дослідження засвідчили, що уявленням молоді про себе властиві: досить високий рівень диференційованості та позитивна валентність «Я-ідентифікацій». Порівняно з попереднім дослідженням цього року істотно збільшилась кількість слів, що вживаються для самоопису, особливо у студентів, що залишились в Україні. При цьому вони використовують переважно іменники та дієслова, а респонденти, що знаходяться поза межами України – переважно прикметники. Тобто самоідентифікація студентів, що залишились в Україні, має переважно раціональний характер, а у тих, що виїхали в Європу – емоційний.

Література

Воропаєва, Т. (2016). Спільна ідентичність в контексті консолідації українства. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Українознавство*, 1, 11–14.

Остапенко, І. В. (2019). *Стратегії та технології активізації самоідентифікування молоді : методичний посібник*. Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький : Імекс-ЛТД.

Соснюк, О. П. & Остапенко, І. В. (2017). Психосемантичні особливості національної та громадянської ідентичності студентської молоді. *Український психологічний журнал*, 2 (4), 164–176.

Плетка Ольга Тарасівна,
кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник
лабораторії психології малих груп та міжгрупових відносин
Інститут соціальної та політичної психології НАПН України,
<https://orcid.org/0000-0002-9248-246X>

Прояв територіальної ідентичності як складової міжгрупової взаємодії в умовах війни

Територіальна ідентичність є складовою ідентичності людини та має впливає на її прийняття самої себе. Умови довкілля, за яких зростала людина, залишали в психіці людині психологічні маркери її ідентифікації. Так, важливими для дитини, що змалку споглядає за природою, могли бути лани та поля її невеличкого селища, а міська дитина залюбки пишалась би багатоповіркками, в одній з яких вона мешкала. На запитання «Хто Я?» ці діти в дорослому віці відповіли б по-різному, і це більшою мірою залежало б від місця проживання цих людей.

Оточення людини, зокрема, близькі та родичи, також впливали на самосприйняття людини, поки вона дорослішала. Це могли бути трохи інші соціально-психологічні маркери: яка ця людина, до якої соціальної групи належить. У давні часи такі запитання були важливими, щоб оцінити небезпеку чи соціальний статус людини, яка взаємодіє з тобою, в структурі соціального устрою місцевості. Кожне село та місто формувало в людині певну ідентифікацію. Представники інших сіл чи міст (країн) помічали особливості, які вирізняли представників територіальної ін-групи від аут-групи, тобто вирізняли нетутешніх від тих, з ким вони зазвичай спілкувалися в